

دنیا و مال دنیا

۸

حسین نجفی زنجانی

بینش قرآنی

در زمینه مال و ثروت

در قرآن متجاوز از ۲۰ آیه وجود دارد که کلمه "متاع" در آنها بمعنای مال دنیا و ثروت آن و... بکار برده شده است و لکن بعبارات مختلف و تعبیرهای گوناگون گواینکه هر یک نیز نکات خاصی را در بر دارد از جمله: در سوره بقره/ ۳۶ می فرماید: "ولکم فی الارض مستقر و متاع الی حین" "برای شما (آدم و حوا) که در اثر وسوسه شیطان و لغزش، از بهشت جاودان خارج شدید) نامدت معینی در زمین، قرارگاه و وسیله بهره برداری است"

چنانکه ملاحظه می کنید آنچه این آیه بصراحت بآن دلالت دارد اینست که در روی زمین برای استفاده آدم و حوا و فرزندان آن ها، وسیله بهره برداری و متاع، بمدت معینی وجود دارد و این متاع که در زمین برای انسانها قرار داده شده بی پایان نیست و محدود به زمان معین است و بلاخره این زمان سومی رسد و پایان می یابد.

لکن در این آیه تعیین نشده متاع چیست؟ و مصادیق آن کدام ها می باشند؟ آیا سا زندگی دنیای مادی، متاع دنیایی باشد یا نه؟ ولی آیات دیگری متکفل بیان این نکته می باشد از جمله این آیات: "یا قوم انما هذه الحیاة الدنیا متاع" "ای قوم، زندگی این دنیا، تنها متاع و کالا و سرمایه است"

"وما الحياه الدنيا الا متاع الغرور"^۲ "زندگی دنیا جز مایهٔ فریب و غرور نیست"
 "وما الحياه الدنيا في الاخره الا متاع"^۳ "زندگی دنیا در مقابل آخرت جز کالای
 ناچیز نیست"

مظاهر زندگی ، متاع دنیا

برخی از آیات مظاهر زندگی را بعنوان متاع حیات دنیا معرفی می‌کند مثل این آیه:
 "وما اوتینم من شیء فمتاع الحیوه الدنيا و زینتها"^۴ "آنچه از زندگی و مظاهر آن داده شد مایه
 جز کالای دنیا و زینت آن ، چیز دیگری نیست"
 در این آیه بطور کلی تمام نعمتهای الهی که بعنوان "شیء" در اختیار بندگان قسراً
 گرفته است بعنوان متاع و سرمایه زندگی ، نام برده شده است .

جالب اینست که در برخی از آیات ، موارد و مصادیق مهم و اساسی در زندگی در این
 کلی نیز برای اطلاع انسانها و توجه آنها ، بیان شده است مثل محبت امور مادی از زنان و
 فرزندان و اموال هنگفت و طلا و نقره و اسبهای ممتاز و چهارپایان و زراعت آنجا که در سوره
 آل عمران / ۱۴ می‌فرماید: "... ذلک متاع الحیوه الدنيا ... " (این اشاره به محبت به
 زن و فرزند و طلا و نقره و اسبهای ممتاز و چهارپایان و زراعت) متاع و سرمایه زندگی پست مادی
 می‌باشد .

نتیجه‌ایکه از این بحث قرآنی می‌گیریم اینست که مال و ثروت مثل زن و فرزند و سایر
 مظاهر زندگی نه تنهایی و مدمتی از آنها نشده است ، بلکه امری زیبا و دوست داشتنی
 می‌باشد .

سه خاصیت مال دنیا

آری سرمایهٔ دنیا سه خاصیت بارز دارد:

- ۱ - ابدی و بی‌پایان نیست و نفع آن می‌تواند زمینهٔ سعادت در سرای دیگر باشد .
 - ۲ - زیاد نیست ، کم است .
 - ۳ - متاع دنیا چه بسا موجب گمراهی و ضلالت صاحب مال می‌شود .
- از این رو قرآن ضمن معرفی زندگی و مظاهر آن بعنوان متاع و سرمایه زندگی ، سه صفت
 نیز در آیات مختلف برای آن بیان کرده است:
- صفت اول: "متاع الی حین" (سوره بقره / ۳۶ ، اعراف / ۳۸ ، انبیاء / ۱۱۱) یعنی:

۲ . سوره حدید / ۲۵

۳ . سوره رعد / ۲۶

۴ . سوره قصص / ۶۵ و سوره شوری / ۳۶

"متاع بودن دنیا، بزمان‌های طولانی ادامه ندارد".

صفت دوم: "متاع قلیل" یعنی "متاع بودن زندگی دنیا و مظاهران در مقابل آخرت قلیل است و چندان قابل اعتنائیست که وابستگی بآن داشته باشیم و شخصیت والای انسانی را با این کالای کم ارزش پیوند دهیم. (- فَمَتَاعِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ الْاَلَا قَلِيلٌ - توبه/۳۸ - سوره نحل/۱۱۷)

صفت سوم: "متاع الغرور" یعنی دنیا متاعی است که باعث لغزش و گمراهی و طغیان و غرور انسانها می‌گردد مثل این آیه:
"وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ۝۵"

پس مذمت و نکوهشی که از دنیا در قرآن بعمل آمده است مربوط باصل زندگی و مال و دوستی معتدل آن و مظاهر حیات نیست بلکه مربوط با مورجنی آن مثل ایجاد غرور و وابستگی بدنئائی است که مدت آن بسیار کوتاه و قلیل می‌باشد.

مال و ثروت، زینت دنیا

در اخبار و آیات، مال دنیا بعنوان زینت دنیا (آرایش آن) بکار رفته است:
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): "زِينَةُ الدُّنْيَا ثَلَاثَةٌ: الْمَالُ وَالْوَلَدُ وَالنِّسَاءُ وَزِينَةُ الْآخِرَةِ ثَلَاثَةٌ: الْعِلْمُ وَالْوَرَعُ وَالصَّدَقَةُ ۶" "رسول اکرم (ص) فرمود: زینت و آرایش دنیا سه چیز است: مال و فرزند و زن و زینت آخرت سه چیز است: علم و تقوی و انفاق در راه خدا".

از مقارنه مال با فرزند که مسلماً اساس بقا و نسل انسان و ادامه زندگانی و تحقق سعادت در زندگی خودی و خانوادگی و اجتماعی می‌باشد استفاده می‌شود که طبع اولیه مال نیسز همین طور برای ادامه زندگی و عمل بفرمان الهی در انفاق و ایجاد جامعه قسط و عدل سه تنها امری ضروری و لازم است بلکه زینت آن نیز می‌باشد چنانکه با مراجعه بقرآن درمی‌یابیم که زینت در برخی از آیات در زیور، مال و ثروت و مسائل مربوط بزندگی بکار رفته است مثل این آیات:

"إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا" ۷ "ما آنچه را روی زمین است زینت آن قرار دادیم" جهانی پر زرق و برق ساختیم که هرگونه آن، دل می‌برد و دیدگان را بخود مشغول می‌سازد و باین طریق انسانها در کشاکش این انگیزه و درخشش این زرقها و برقها و چهره‌های دل انگیز و دل‌ربا، بر کرسی آزمایش قرار می‌گیرند و میزان قدرت و نیروی اراده و معنویت و فضیلت خود را بنمایش می‌گذارد.

۵. سوره حدید/۲۵ و آل عمران/۱۸۵

۶. اتنی عشریه / ۸۱

وجمله "ما علی الارض" محدود به علماء و باخوص مردان نیست چنانکه از برخی از مفسران چنین دیده می شود که می گویند مراد، این است که علماء و با مردان، زینت زمین است چه، این جمله، مفهوم وسیعی دارد که همه موجودات روی زمین را شامل می شود^۷

"المال والبنون زینة الحیاه الدنیا والباقیات الصالحات خیر عند ربک ثوابا وخیر املا کھف/ ۴۶" مال و فرزندان، زینت حیات دنیا هستند و باقیات صالحات (ارزشهای پایدار شایسته) ثوابش نزد خداوند بهتر و امیدبخش تر است"

این آیه، موقعیت مال و ثروت و نیروی انسانی را که دورکن اصلی حیات دنیا است مشخص می کند، اینها شکوفه ها و گل هایی می باشند که از شاخه درخت هستند و زودگذر هستند و کم دوام مگر اینکه با قرار گرفتن در مسیر "الله" رنگ جاودانگی بگیرند.

مال و فرزند در حقیقت دو قسمت مهم سرمایه های زندگی، دورکن اصلی قدرت هستند که بقیه باین دوستگی دارند و لذاروی "بنون" که جمع "ابن" بمعنای پسر است تکیه شده، زیرا آنها پسران را سرمایه و نیروی فعال انسانی می دانستند دختران.

اموال که عبارت از باغ و زمین زراعتی و چشمه آب است ممکن است در یک لحظه نابود شوند و فرزندان نیز علاوه بر اینکه حیات و سلامشان، همواره آسیب پذیر است گاهی بجای کمک مزاحم سرسختی می شوند در صورتیکه باقیات صالحات یعنی ارزشهای پایدار و شایسته نزد پروردگار ثوابش بهتر و امیدبخش تر است.

"وقالوا ما خلفنا موعدهک بملکنکنا و لکننا حملنا اوزارا من زینة القوم" طه/ ۸۷ "قوم موسی گفتند: ما بمیل خود، خلف وعده نکردیم بلکه مقدار زیادی زیورات قوم را برداشته و سامری آنرا در آتش گذاخته و کالبدگوساله های از آن ترتیب داد . . ."

چنانکه خوانندگان ملاحظه می کنند در این سه آیه بالا زینت در زیور و مال و وسائل زندگی بکار رفته است.

x x x

زینت بمعنای زینت باطنی

البته استعمال زینت منحصر بمال دنیا نیست بلکه در برخی از آیات در زینت باطنی نیز بکار رفته است مثل این دو آیه:

"کذلک زینا بکل امة عملهم (انعام/ ۱۰۸)" "این چنین بر هر امتی عملشان را زینت دادیم . . ."

زیرا بدیهی است که هر گروه و ملتی نسبت به عقائد و اعمال خود تعصب دارد از اینرو

با دشنام و ناسزا نمیتوان کسی را از مسیر غلط بازداشت بلکه به عکس تعصب شدید آمیخته با جهالت که در این گونه افراد است باعث می شود که طرف، روی دنده لجاجت و عناد افتاده و در آئین باطل خود، راسخ تر شود.

"ولكن الله حبيب اليكم الايمان وزينه في قلوبكم... حجرات / ۷" "لكن خدا به لطف خود مقام ایمان را محبوب شما گردانید و در دلهایتان، نیکو بیاراست"

آری اموال و ثروتها مثل زن و فرزند زینت دنیا و سرمایه هائی برای زندگی مادی این جهان هستند و هدف اصلی زندگی نیستند زیرا بدون این وسائل راه سعادت و معنویت را نمیتوان پیمود.

تذکر یک نکته

تذکر این نکته در اینجا لازمست که استفاده کردن از مال دنیا مطلبی است و دلبستگی و پرستش آنها مطلب دیگر، از این جهت در قرآن خداوند چنین می فرماید: "زين للناس حب الشهوات من النساء والبنين والقناطير المقنطرة من الذهب والفضة والخيل المسومة والانعام والحوت...". "محبت امور مادی از زنان و فرزندان و اموال هنگفت از طلا و نقره و اسبهای ممتاز و چهارپایان و زراعت در نظر مردم جلوه داده شده است (تا در پرتو آن آزمایش و تربیت شوند).

از این آیه دو نکته مهم استفاده می شود: اول اینکه گرچه کلمه "زين" در این آیه به صورت فعل مجهول ذکر شده است و لكن زینت دهنده خداوند است که از طریق دستگاہ آفرینش و نهاد و خلقت آدمی، این را بانجام میرساند زیرا خدا است که عشق فرزند و مال و ثروت را در سرشت آدمی ایجاد کرده است تا او را آزمایش کرده و در مسیر تکامل و تربیت پیش ببرد.

دوم اینکه این آیه مثل سایر آیات مشابه آن هرگز علاقه معتدل نسبت بزن و فرزند و اموال و ثروت را نکوهش نمی کند چه پیشبر داهداف معنوی، بدون وسائل مادی امکان پذیر نیست، علاوه بر این قوانین آسمانی هرگز بر ضد مقتضای فطرت آفرینش و خلقت نمی تواند باشد آنچه مورد مذمت و نکوهش است عشق و علاقه افراطی و بطور کلی پرستش و وابستگی شدیداً نهایی باشد بنحویکه انسان را از یاد خدا و سرای آخرت بازدارد.

